

Володимир Терес, кандидат педагогічних наук, помічник ректора
Дрогобицького державного педагогічного університету
ім. І. Я. Франка

Надія Угляренко, викладач
Електромеханічного технікуму залізничного транспорту
ім. М. Островського
м. Київ

ІНФОРМАТИКА І ПРАЦЯ КЕРІВНИКА ШКОЛИ

У статті досліджується важливість використання ЕОМ в управлінській діяльності шкільної адміністрації, в навчальній роботі викладачів, для автоматизації, реєстрації та обробки даних в процесі навчання і розвитку учнів.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливість вивчення застосування комп'ютерів в управлінні очевидна, тому проблема комп'ютеризації в сфері педагогічного управління заслуговує спеціального дослідження. Необхідно з'ясувати:

а) які функції можуть бути покладені на ЕОМ на різних етапах педагогічного управління?

б) на яких етапах діяльності керівника потрібне застосування комп'ютерів? Чи може це підвищити ефективність управлінської діяльності керівника?

Спроби виявлення основних напрямків застосування ЕОМ для розв'язання управлінських завдань в сфері освіти застосовувались неодноразово. Трохи з історії. Ще в кінці 60-х р. В. Глушков, Н. Довгань і Є. Машбіц вказали наступні рівні управлінської діяльності з використанням ЕОМ:

I рівень – управління навчанням та розвитком окремого учня;

II рівень – управління навчальним процесом в рамках одного закладу;

III рівень – управління роботою декількох споріднених закладів;

IV рівень – управління роботою навчальних закладів, об'єднаних за територіальною ознакою;

V рівень – управління системою народної освіти країни.

Мета статті. У даній роботі ми робимо акцент на II рівні, коли ЕОМ використовується для автоматизації, реєстрації та обробки даних у процесі навчання і розвитку учнів, про навчальну роботу викладачів, адміністрації школи, а також регулювання виховного процесу в класі, в школі тощо. Можливості ЕОМ полягають у тому, що полегшується процес прийняття управлінських рішень адміністрацією школи. ЕОМ забезпечує даними в зручній формі, в потрібний час, оптимізує розклад занять при найкращому використанні

навчальних приміщень з урахуванням педагогічних, методичних і санітарно-гігієнічних умов, сіткової графіки вивчення навчальних предметів, розподіл витрат з урахуванням можливих змін в навчальному процесі.

Виклад основного матеріалу. Можливе створення автоматизованої системи управління школою ("АСУ – школа"). Мета створення системи: підвищити якість підготовки учнів за рахунок удосконалення управління з боку керівника, громадських організацій, навчальної, методичної, кадрової і господарської діяльності на основі оперативної, всебічної і правдивої інформації; удосконалення діяльності всіх підрозділів школи за рахунок впровадження наукової організації праці, автоматизації збору, обробки інформації, оптимальне використання матеріальних, трудових ресурсів школи за рахунок автоматизації розробки навчальних планів, складання розкладу занять, екзаменів, консультацій, а також автоматизації рутинної обчислювальної роботи з врахування різних кількісних показників роботи школи; підвищення оперативності управління на всіх внутрішньошкільних рівнях за рахунок своєчасного і повного забезпечення управлінського органу оперативною інформацією для прийняття оптимальних рішень [12].

Використання системи "АСУ-школа" покликане забезпечити оперативність і точність контролю за ходом навчально-виховного процесу. Необхідні підсистеми "АСУ-школа" потрібно створювати на основі трьох найважливіших наборів даних:

"Учень", "Вчитель", "Фінанси". Практика розробки самостійних підсистем для розв'язання кожного окремого завдання і обробки невиправдано великої кількості інформації, яка завантажує додатковою роботою адміністративний апарат школи. При цьому завжди буде

дублювання, перевантаження.

Кожен із наборів даних повинен бути максимально повним і оперативно підтримуватися в стані, який відповідає реальності. Наприклад, підсистема “Учень” охоплює інформацію про анкетні дані класу з одержання протягом кожної чверті оцінок і кількості “зароблених” заохочувань і стягнень. На базі цього набору даних працює підсистема “Клас” і забезпечує автоматичне переведення учнів із класу в клас, а також видає будь-які дані.

Підсистема “Учень” доповнюється автоматично, наприклад, підсистемою “Дошкільник”. Для роботи всіх підсистем цієї групи потрібен лише один спеціально створений вхідний документ: “Інформаційна карта учня”. Додаткова необхідна інформація вибирається із типових документів, доповнюється спеціальними графами: списком доручень учня, екзаменаційною відомістю, висновками перевірених екзаменів. Набір даних “Учень” різко підвищить достовірність інформації і оперативність її звернення при одночасному скороченні об’єму технічної роботи з її збору і підготовки.

Практично створення бази даних передбачає два етапи роботи: параметризацію, тобто опис кожного елемента, його входу і виходу, а також встановлення видів залежності між введеними параметрами.

Об’єктивні труднощі при розв’язанні цих завдань полягають у формалізації школи як об’єкта управління, її найважливіших показників. Аналіз показників роботи школи свідчить, що формалізації і точному виміру піддаються не більше 60% показників, необхідних для створення інформаційних систем і вводу ЕОМ. До кількості позитивних змін у показниках роботи школи можна віднести більш повне відображення вимог результативності. Перед тим, як використовувати ЕОМ в управлінській діяльності шкільної адміністрації, необхідно виявити потреби школи, проаналізувати зміст даних, котрі підлягають обробці і зберіганню, визначити доступні методи і засоби їх переробки. Споживацькі запити включають об’єм, склад інформації, методи її переробки поновлення, форми представлення на виході тощо. На основі створеного аналізу запитів споживача виділяється інформаційний потік, що підлягає обробці. Враховуються також види інформаційних носіїв, їх джерела, частота їх надходжень, об’єм, форми подання. Потрібно враховувати взаємозумовленість інформаційної системи вказаних параметрів. Так, за джерелом і місцем виникнення управлінська інформація поділяється на внутрішню (про стан навчально-

виховної, господарсько-фінансової діяльності та інших) і зовнішню (про умови і об’єкти, розміщені поза школою, але тісно з нею взаємозв’язані). Належність кожного виду інформації до внутрішньошкільної або зовнішньої зумовлює визначення методів і засобів, необхідних для її переробки, впливає на вибір, а в деяких випадках задає тип інформаційної системи.

Джерела внутрішньошкільної інформації керовані. Фактичні дані надходять, в основному, в строго регламентованому порядку Е з точки зору системи управління в цілому, а всі види внутрішньої інформації є первинними і виникають як результат опису стану і тривалості всієї системи Е та окремих її об’єктів. Щільність інформаційних потоків різко зростає в системі через нераціональний розподіл функцій, тому важливо з самого початку передбачити децентралізацію банку даних, тобто такий порядок його використання, при якому він розрахований на конкретного споживача в співвідношеннях з рівнем його підготовки до управлінської діяльності. Ці чинники повинні враховуватись з метою функціональної чіткості внутрішньошкільного управління.

Вагому допомогу надасть ЕОМ в обробці зовнішньої інформації. Школа – відкрита соціальна система, перебуває під постійним впливом оточуючого середовища. Результати її діяльності відображаються на соціальному і економічному розвитку, і відсутність чіткого планового управління підключенням до неї нових соціальних інститутів може призвести до перенасичення зв’язків, а школі це не завжди на користь [12].

Нині вже є дослідження з розробки перспективних напрямків удосконалення праці керівника з допомогою комп’ютерів, мікротехніки (А.Хроленко, М.Жалдак, І.Підласий, Т.Шамова і ін.). До цих напрямків слід віднести:

- а) управлінську діяльність;
- б) бібліографічну діяльність;
- в) дослідницьку діяльність;
- г) збір, накопичення і обробку методичної інформації, створення фонду науково-методичної інформації;
- д) навчання і самоосвіту.

Так, вдосконалення роботи з планування ми вбачаємо у наступному;

1) на основі програмно-цільового підходу складаються плани роботи школи на п’ятирічку (при потребі), на рік і записуються на зовнішній носій інформації;

2) плануванні роботи методичних об’єднань;

3) плануванні поточних справ, наприклад, на тиждень. На диск може бути введена така

інформація:

а) рості контингенту учнів по роках і кількості класів;

б) приблизній потребі у вчителів різної кваліфікації на факультетах післядипломної освіти та інститутах вдосконалення кваліфікації вчителів;

в) програмі для складання розкладу навчальних занять в школі;

г) відвідувальні заняття учнями;

д) успішності учнів з наступною вибіркою даних тощо.

Використання інформатики в удосконаленні роботи керівника дозволяє інтенсифікувати такий важливий аспект його діяльності, як педагогічний аналіз уроків у системі навчально-виховного процесу. За допомогою діалогової системи можлива диференціація мети відвідування уроків, складання і запис програми спостереження, запис результатів відвідування уроків з однією метою у різних вчителів і порівняння результатів, позитивні сторони і недоліки в роботі вчителів – такий величезний об'єм пам'яті машини (1 – 2 мегабайти) дозволить керівнику звільнитися від вантажу паперів через те, що запис інформації на зовнішній носій інформації зробить економічним збереження необхідних даних, для систематизації яких необхідний спеціальний каталог, також виведений на диск.

Впорядкованість планової інформації разом з можливістю оперативного аналізу дозволить вдосконалити внутрішньо-шкільний контроль, опрацювання даних контролю, дозволить давати науково обгрунтовані рекомендації коригуючого характеру. Вміння “співробітничати” з машиною залежить не тільки від володіння відповідною мовою, але насамперед від того, чи є керівник хорошим спеціалістом у своїй сфері діяльності, бо як зазначав академік І. Радкевич в статті “Про комп'ютер – бездифирамбів”: “Що таке програмування? Це складання впорядкованої послідовності майбутніх дій електронної машини. Сама по собі ця процедура беззмістовна, якщо не знають, що конкретно, як і навіщо треба обробити (вчислити). Вмісте відповіді на три цих кардинальних питання – решта, грубо кажучи, справа техніки” [9]. Непрофесійний (з точки зору основної професії) підхід до роботи, що спирається на використання мікроЕОМ, породжує комп'ютерний бюрократизм: “він набагато небезпечніший, оскільки між новим бюрократизмом і будь-яким контролем тепер буде стояти ЕОМ, за якою вдається куди надійніше сховатись, ніж за якимось папером”, – продовжує І. Радкевич [9].

Дуже ефективним є використання ЕОМ, наприклад, “Пошук – 3” директором, завучем (і

навіть інспектором), людиною, якій доводиться готувати різні накази підлеглим і перевіряти їх виконання. Які види можна передбачити? Так, В. Щоглов рекомендує складати електронну картотеку (див. “Наука й життя”, 1986, № 4) і такі види робіт з нею:

1. Запис розпорядження з вказівкою дат видачі і виконання, імені виконуючого і номера папки, в якій зберігається додаткова інформація.

2. Зняти з контролю виконане розпорядження.

3. З'ясувати, що потрібно до наступного дня.

4. Отримати інформацію про протерміновані розпорядження і про ті, термін виконання яких наближається,

5. Продивитися всю картотеку.

6. Продивитися карти окремих виконавців.

Програма складається на мові “БЕЙСИК”, картотека записується разом з програмою.

Керівнику школи потрібен особистий календар, в якому також записана оперативна і відтермінована інформація, у міру виконання запланованих справ інформація витирається із пам'яті машини, або при необхідності список виконаних справ може бути роздрукований для накопичення інформації про виконання або звітності перед вищестоящими організаціями. У цьому випадку немає необхідності писати докладні звіти, підготовка яких займає чимало робочих і неробочих днів. На цій же основі може бути побудована програма звітності перед вищестоящими організаціями в питаннях статзвітності, фінансування і т. д.

Велику допомогу може надати використання ЕОМ в роботі з листами батьків, громадськості.

Алгоритм програми може включати:

- шифр листа, дату його надходження;

- короткий зміст листа;

- рубрику, в якій розміщений лист (ділова, в питаннях матеріальної допомоги, надання допомоги у вихованні, перевихованні “важких” учнів і т. ін.);

- прізвище автора;

- прізвище виконавця (відповідального за розв'язання питання);

- термін виконання;

- формулювання прийнятих заходів.

Ті листи, за якими прийняті рішення, знімаються з контролю.

Другий варіант обробки інформації – роздрук алгоритмів-програм з вказівкою всіх вхідних і вихідних даних, включаючи заходи до змісту листа. Розраховані відповіді повинні накопичуватись і складати матеріали для звітності в різних напрямках: у самій школі, автору листа.

Переваги програмування в даному випадку

очевидні: робота з листами – трудомістка. Використовуючи ЕОМ, її можна виконати оперативніше, раціональніше, що дозволяє керівнику школи звільнитися від непродуктивних затрат часу і сил.

У вузівській практиці вже використовується програмування в бібліографічному забезпеченні кафедр. Такий досвід, наприклад, є на кафедрі фізіології людини природничо-географічного факультету НПУ ім. Драгоманова.

У шкільній справі цей досвід можна розповсюдити на роботу методичних об'єднань, шкільної бібліотеки, як це робиться скажімо, в СШ № 12 м. Черкас або в СШ № 222 м. Києва. Керівник методичного об'єднання або один із вчителів регулярно займається підбором і систематизацією літератури – загальнопедагогічної, психологічної, дидактичної, методичної з предметів природничо-математичного циклу (математика, хімія, фізика, біологія) або гуманітарних дисциплін (історія, суспільствознавство, українська мова і література, іноземні мови та ін.). Весь номенклатурний об'єм літератури записується ГМД, а потім робиться вибірка необхідних джерел. Завжди можна зробити вибірку літератури, що дуже важливо для початку роботи з самоосвіти вчителів, для написання реферату, доповіді, виконання контрольних робіт вчителями, що навчаються у ВНЗ заочно. Досвід бібліографічного забезпечення в школі за допомогою програмування може використати і заступник директора з виховної роботи. Так, в СШ № 12 м. Черкас розроблена картотека заходів для учнів з національно-патріотичного, трудового, естетичного, правового, морального виховання з вказівкою приблизної тематики і літератури до тем. Цю картотеку можуть використовувати класні керівники, організатори дитячих колективів, школярі для підготовки різних заходів, наприклад, конференцій, дискотек тощо.

Цими картотеками можуть користуватися директор, завуч для підготовки педагогічних нарад, відвідування уроків (наприклад, на етапі вивчення проблеми, складання програм спостереження і аналізу уроку, при виборі теми дослідження, над якою буде працювати педагогічний колектив школи).

Використання інформатики сприяє раціоналізації управлінської діяльності керівника школи. На магнітний диск можуть бути записані висновки педагогічного аналізу навчально-виховного процесу, виражені в кількісних і якісних показниках. Ця інформація довгострокового зберігання (наприклад, для порівняння з наступними даними, для вивчення динаміки

навчально-виховного процесу тощо). Доцільно записати на дискету тематику науково-методичної роботи педагогічного колективу, періодичність роботи над тією або іншою темою конкретних викладачів, інформацію про педагогічні кадри: в якому році закінчив ВНЗ і прийшов працювати в дану школу, який предмет викладає, тижневе навантаження викладача, яку посаду займає в школі, які громадські доручення виконує, в якому році підвищував кваліфікацію і де, над якою темою працює, анкетні дані – вся ця інформація може бути виведена на ГМД, а при необхідності виводиться на екран і роздруковується. Ця операція скоротить час збирання необхідних даних про вчителів школи.

Доцільне використання інформатики для збирання і обробки оперативної інформації, наприклад, параметрів відвідування учнями занять. У програму диференційовано записуються причини пропусків, які найчастіше зустрічаються в шкільній практиці. Як правило, виділяються причини поважні і неповажні. Ці дані збираються по кожному класу і закладаються в машину, яка здійснює їх сортування. У кінці навчального дня керівник школи збирає загальні дані в роздрукованому вигляді і доводить їх до відома класних керівників.

Загальні дані відвідування учнями занять підбиваються кінці тижня. В практиці роботи шкіл використовується ЕОМ, наприклад, в плануванні навчально-виховного процесу СШ № 11, 12, 32, м. Черкас, СШ № 3 м. Сніжного Донецької обл. та ін.

До шкільного річного плану складаються оперативні плани, які формалізуються і закладаються в машину. Хід виконання плану реєструється машиною, послідовно включається виконане, в кінці місяця з допомогою машинної обробки підбиваються підсумки. Із плану роздруковується тільки те, що лишилось невиконаним. У машину як довідковий матеріал можуть бути закладені нормативні документи.

Висновки. Використання інформатики пов'язане з вивченням учнів: виявленням неформальних лідерів, мікрогруп в класі, "відсутніх" учнів, і тоді класний керівник вивчає зв'язки, що склалися між дітьми, ціннісні орієнтації колективу і мікрогруп з урахуванням їх особливостей.

1. Алексеев Н. И. Человек труда на перепутье // Социологическое исследования. – 1992. – № 6. – С. 21 – 28.

2. Бірюкова Н. В. Людина у світі економіки // Рідна школа. – 1994. – № 10. С. 59 – 61.

СУЧАСНИЙ ПСИХОЛОГ: ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ

4. Ковальчук Г. О. Активізація навчання в економічній освіті. – К.: КНЕУ, 1999. – С. 60 – 65.
5. Максакова В. И. Экономическая культура личности // Базовая культура личности: теоретические и методические проблемы. – М., 1989. – С. 99 – 104.
6. Падалка О.С., Сасова І.А., Шпак О.Т. Основи економіки і бізнесу: Навчально-методичний посібник для вчителів загальноосвітніх шкіл. – К., 1997. – 22 с.
7. Падалка О.С., Шпак О.Т. Експериментальна програма економічного всеобучу учнів середньої школи: базовий компонент. К. – 1997. – 59 с.
8. Приходько В. Н. Экономическая культура современного украинского общества. Дис. . . канд. соц. наук. – К., 1994. – 268 с.
9. Радкевич І., Про комп'ютер – без дифірамбів // Літературна газета. – 1986, – 17 вересня.
10. Шемякин В.П. Экономическое воспитание школьников: Вопросы теории и практики. – М.: Педагогика, 1986 – 96 с.
11. Шпак О. Економічна підготовка педагогічних кадрів в системі безперервної освіти. – Монографія. – К.: “Четверта хвиля”. – 2000. – С. 277 – 282.
12. Шпак О., Драгун В. Система інформації та комп'ютерні технології в управлінні школою. – К., – 1996.

Людмила Базілевська, кандидат психологічних наук, доцент

Дрогобицького державного педагогічного університету
ім. І. Я. Франка

СУЧАСНИЙ ПСИХОЛОГ: ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ

Стаття присвячена аналізу вимог до професійних якостей сучасного психолога, до становлення його професіоналізації. Експериментальне дослідження, у якому брали участь студенти, майбутні практичні психологи, дає можливість визначити основні пріоритети підготовки фахівця під час навчання у ВНЗ.

Постановка проблеми. Проблема становлення особистості психолога, на думку багатьох авторів, є однією із ключових [9; 10; 11]. Зрозуміло, що рівень розвитку особистості психолога залежний від успіху його професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою становлення професіоналізму в психології займалися М. Балашов, М. Лук'янова, С. Братченко, М. Міранова, Е. Доценко. Ними відзначено, що професійна психологія – це винятково складна, душевно витратна, глибинно орієнтована форма професійного життя особистості. До неї, напевно, можна прийти випадково, із цікавості або цілком зрозумілої користі (абітурієнти досить часто на питання: “Що вас привело в психологію?” щиро відповідають: “Хочу навчитися впливати на свідомість інших людей”, “Хочу управляти іншими”...), але залишитися в ній, не змінюючись, і “під собою не почувачи дороги”, можна, лише зайнявши технологічну позицію в професії й тим самим почавши віддалятися від неї, реалізуючи якусь зовнішню стосовно професії мотивацію й підмінюючи її ремісничим рівнем [9, 82].

Метою нашого дослідження є аналіз

теоретичних положень проблеми професійного становлення сучасного психолога та вивчення динаміки цього становлення на етапі навчання студентів у ВНЗ. У дослідженні взяли участь 197 студентів I – V курсів соціально-гуманітарного факультету ДДПУ ім. Івана Франка. У ході дослідження використовувався широкий спектр методів збору фактичного матеріалу: анкетне опитування, бесіда, інтерв'ю проєктивні методики, методи математичної обробки даних.

Об'єктом дослідження є професійне становлення сучасного психолога. **Предметом** ми визначили динаміку характеристик професійної рефлексії студентів.

Виклад основного матеріалу. У взаємодії із клієнтами психологи з негативною “Я-концепцією” часто несвідомо ведуть різного роду “ігри”, у яких реалізується установка на пошук недоліків в інших людях з метою забезпечення психологічної захищеності в процесі професійної діяльності. Опираючись на концепцію трансактного аналізу, наведемо деякі приклади зі спостережень О.В. Криленка, який займається проблемою професійного становлення психологів [4].

“Все одно ти нерозумний”. Психолог прагне